

Beschrijving van de levensgeschiedenis van Wange van Bali.

Wange Hendrik Richard van Bali, geboren te Bali omstreeks 1798, hij is op 27 december 1818 in de Nieuwe Kerk van de Nederduits Hervormde Gemeente te Delft gedoopt onder de naam Wange Hendrik Richard van Bali. Op 11 juni 1828 huwde hij te Delft Rosella Jacoba van Dort. Wange is overleden te Delft op 26 december 1869.

Tijdens mijn genealogisch onderzoek naar mijn familienaam Siteur stuitte ik op een heel bijzondere voorouder. Uit familieoverlevering was het bestaan van een inlandse voorouder uit Bali wel bekend maar veel meer dan zijn veelvuldig genoemde naam “Wangi” was niet bekend. Het enige concrete dat nog genoemd werd, was het feit dat hij als huisknecht bij een Nederlandse familie in Indië werkzaam zou zijn geweest en nadien met deze familie naar Nederland was gereisd. In Nederland was hij getrouwd met de dienstmeid van deze familie. Voorzover ik weet heeft niemand in de familie ooit onderzoek gedaan naar deze voorvader.

Tot mijn spijt ben ik niet meer in de gelegenheid geweest om met mijn grootmoeder, oma Siteur (Johanna Catharina Blok, geboren Woerden 5-6-1878, overleden Apeldoorn 23-2-1963) de gegevens over Wange te verifiëren, want ik ben pas omstreeks 1970 met mijn

onderzoek naar de familienaam Siteur begonnen. Zij was een kleinkind van Wange en mogelijk had zij nog de nodige informatie kunnen verstrekken over het leven van haar grootvader. De bovenstaande afbeelding van Wange is een kopie van een tekening en ik kan mij van vroeger nog herinneren dat zij dit portretje in een oud ovaal lijstje altijd erg koesterde. De originele tekening is thans in mijn bezit. Uit niets op of achter de tekening blijkt waar of door wie deze tekening is gemaakt en wie het uiteindelijk voorstelt. In de familie werd het echter altijd aangehaald als zijnde een schets van “Wangi”.

Ik heb een afbeelding van het portret laten beoordelen door de Stichting Iconografisch Bureau te Den Haag, dat is het wetenschappelijk documentatiecentrum voor het Nederlandse portret. In een antwoord hierop meldde men mij het volgende:

Wat betreft kleding (rok met hoge kraag, witte gestrikte das) en haardracht lijkt de voorgestelde inderdaad een jonge man uit het begin van de 19^e eeuw te zijn. Moeilijker wordt het een uitspraak te doen over het uiterlijk, al lijkt het zeer wel mogelijk dat de man inlandse voorouders heeft. Zoals bij veel benaamde portretten het geval is, wordt de overgeleverde naam niet betwist, zolang het tegendeel niet bewezen is. Ook bij het onderhavige portret is, voor zover na te gaan, niets direkt in strijd met de overlevering.

Aan de hand van veel aanvullende gegevens uit huwelijks-, geboorte- en overlijdensakten heb ik een aardig beeld kunnen vormen wat Wange deed en waar hij woonde. Over zijn periode in Indië is uiteraard niet veel bekend. Slechts enige algemene geschiedschrijving is aanwezig en het bestaan van een burgerlijke stand was in die tijd met name ten behoeve van de inlandse bevolking geheel onbekend. Slechts wanneer men op een of andere manier in aanraking kwam met de aldaar aanwezige Nederlanders, was het mogelijk dat er iets werd geregistreerd. De informatie die ik over die periode heb kunnen vergaren geeft dan ook enkel een beeld van de omstandigheden waaronder Wange in die tijd heeft geleefd en gewerkt. Op basis van het mij thans beschikbare materiaal heb ik geprobeerd dit beeld te schetsen van een wel heel bijzondere voorouder. Ik hoop van harte dat nader onderzoek in nieuwe bronnen dit beeld nog zal verhelderen.

Akte van bekendheid.

Een belangrijke aanwijzing naar de herkomst van Wange wordt gevonden in de akte van bekendheid die op 7 april 1828 voor de Vrederechter van het kanton Delft wordt gepasseerd. Deze akte had hij nodig omdat hij niet in staat was een geboorteakte en het bewijs dat zijn ouders waren overleden te tonen bij zijn voorgenomen huwelijk. In de akte van bekendheid wordt aangegeven dat hij deze bewijzen niet kan leveren omdat hij “*van eene slavinne geboren zijnde te Bali eene plaats onderhorig van het eiland Java in zijne kindsheid als slaaf is verkogt geweest en naar Java is vervoerd aldaar andermaal zijnde verkogt geworden aan de zwager van den eersten hier nagemelde getuigen en met denzelven in het jaar 1811 naar Holland is vertrokken en wel naar deze stad Delft alwaar hij op den 27^e december 1818 in de Nieuwe Kerk der Nederduits Hervormde gemeente is gedoopt onder de naam van Bali omdat hij daar was geboren en zedert dat hij naar Java als verkogte slaaf is vervoerd geworden nimmer meer te Bali is geweest en alzoo weinig kennisse van zijne ouders heeft, veel min van zijne grootouders, zo van zijne vader- als moederlijke zijde*”.

De naam van de getuige was Jacobus van der Chijs, een koopman uit Delft en het was zijn zwager, de zee-officier Jan Hendrik Bagelaar waarmee Wange naar Nederland is gekomen. Deze Jan Hendrik Bagelaar speelt een belangrijke rol in de verdere naspeuringen naar het leven van Wange in het toenmalige Nederlands Indië.

De jeugdijaren van Wange als slaaf.

Uit diverse bronnen is komen vast te staan dat Wange omstreeks 1798 is geboren. In onder meer zijn huwelijksakte, de geboorteakten van zijn kinderen, en in zijn overlijdensakte wordt een indicatie gegeven dat hij omstreeks 1798 moet zijn geboren.

Op welke leeftijd hij naar Java is vervoerd is niet bekend. Ook zijn er geen gegevens bekend door wie hij in eerste instantie als slaaf is aangekocht.

De slavenhandel op Bali.

De slavenhandel in Nederlands Indië was in die tijd nog een veelvuldig voorkomend verschijnsel. Eind 18^e eeuw raakte de macht van de Balinese vorst Dewa Agung versnipperd en er ontstonden een 12-tal vorstendommen met aan het hoofd een radja. De vraag van de Nederlanders naar slaven konden door de Balinezen ruimschoots worden voorzien. De radja's voerden onderlinge strijd en gevangenen werden als slaaf verkocht. Ook de Balinezen die de wetten van de radja's of de geboden van de priesters hadden overtreden, wachtte een lot als slaaf. Het aandeel van Balinezen in de totale slavenhandel in Nederlands Indië was aanzienlijk. Er wordt geschat dat er eind 17^e eeuw tussen de 15.000 en 18.000 slaven in Batavia waren en dat er hiervan 8.000 tot 10.000 afkomstig waren van Bali. Vele inlandse vorsten hadden slaven in dienst die allerlei werkzaamheden voor hen verrichtten op plantages en landgoederen. Daarnaast waren er veel particulieren die slaven in dienst hadden. Zij verrichtten voornamelijk werkzaamheden in de huishoudelijke dienst.

Men werd slaaf omdat men in armoedige omstandigheden verkeerde en omdat zijn of haar ouders ook als slaaf hadden gediend. Voor Wange zal dit laatste het geval zijn geweest, omdat in zijn akte van bekendheid wordt genoemd dat hij als zoon van een slavine was geboren.

De plaats Kuta in het zuiden van Bali fungeerde als slavenstation. Van hieruit werden de slaven vervoerd naar Java. De slavenhandel was een goede bron van inkomsten voor de radja's en voor de Nederlanders een reservoir van arbeidskrachten.

In de tweede helft van de 19^e eeuw nam het aantal slaven in Nederlands Indië af.

We kunnen aannemen dat Wange ook een van die slaven was die in particuliere dienst was.

Voor het tijdstip waarop hij in dienst kwam bij Jan Hendrik Bagelaar moeten we wat nader duiken in de geschiedenis van deze zee-officier.

De herkomst van de naam Wange.

Het is onduidelijk hoe de naam Wange is ontstaan. Waarschijnlijk is het een verbastering van een bestaande naam of de naam is fonetisch vervormd.

Uit onderzoek naar de op Bali gebruikte namen blijkt dat de naam Wange niet voorkomt. Wel is er iets bijzonders aan de hand met de naamgeving van kinderen op Bali. Het is een vast gebruik dat het eerste kind altijd de naam Wayan krijgt, het tweede kind heet Made, en ook de volgende kinderen hebben vaste namen te weten Ketut en Nyoman.

Het is heel aannemelijk dat Wayan de naam is die Wange bij zijn geboorte heeft gekregen en dat die naam nadien door zijn Hollandse meesters is verbasterd tot Wange.

Historisch perspectief 1799-1811.

Om een goed beeld te krijgen van de situatie in Nederlands Indië en in het bijzonder op Bali is een nadere historische schets noodzakelijk.

De Verenigde Oost-Indische Compagnie is in de 17^e en 18^e eeuw zeer actief geweest in dit gebied. In tegenstelling tot Java en Sumatra waren de handelsbetrekkingen met Bali niet van grote betekenis. De Balinese heersers waren vrij autonoom en de Nederlanders hebben in die periode weinig gedaan om de handel ook daar van de grond te brengen. Grote handelsposten zoals die op de andere eilanden ontstonden vond met niet op Bali. De slavenhandel en de handel in opium vormden de enige handelscontacten tussen de Balinezen en de Nederlanders. De V.O.C. vertegenwoordigde de Nederlandse belangen in de Oost en dus ook op Bali. Na de ontbinding van de V.O.C. in 1799 werd deze rol overgenomen door de Nederlandse Staat. Dat was op dat moment de Bataafse Republiek. In 1810 ontstond in Nederland onder Napoleon het Koninkrijk Holland.

Nederland voerde in die periode herhaaldelijk oorlog met Engeland. In 1811 bezetten de Engelsen Nederlands Indië en ook Bali.

In dienst bij Jan Hendrik Bagelaar.

Jan Hendrik Bagelaar werd geboren te Eindhoven op 25 maart 1770 als zoon van mr. Jan Otto Bagelaar en Maria Dorothea Arpeau. Hij was zee-officier van de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland. Hij was ongehuwd en overleed te Son op 15 november 1827.

Veel leden van deze familie hadden een aanzienlijke positie in het leger of bij de marine. Zo werd ook Jan Hendrik in 1796 adelborst en in 1797 neemt hij met minder goed gevolg deel aan de slag bij Kamperduin, want hij wordt hier gevangen genomen. In 1800 is hij luitenant en in 1802 vertrekt hij naar Indië waar hij dient op het schip de Avonturier en een kruistocht maakt door de Chinese Zee en de Indische archipel. Hij onderscheidt zich nog op een zeeroversjacht in de Straat Soenda.

In 1805 werd hij bevorderd tot kapitein-luitenant en in 1808 voert hij het bevel over de Beschutter met 106 man aan boord, waaronder slechts 32 Europeanen. Hij kruiste met dit schip op kapers en hij verbleef ten slotte een lange tijd op de rede van Batavia. In deze tijd sloot hij vriendschap met de luitenant-generaal Johannes van den Bosch, de later bekende gouverneur-generaal en minister van Koloniën. Hij voerde een lange tijd de administratie van het landgoed Soedimara dat van den Bosch bezat in de omgeving van Batavia. De gezondheid van Jan Hendrik Bagelaar was toen al erg slecht.

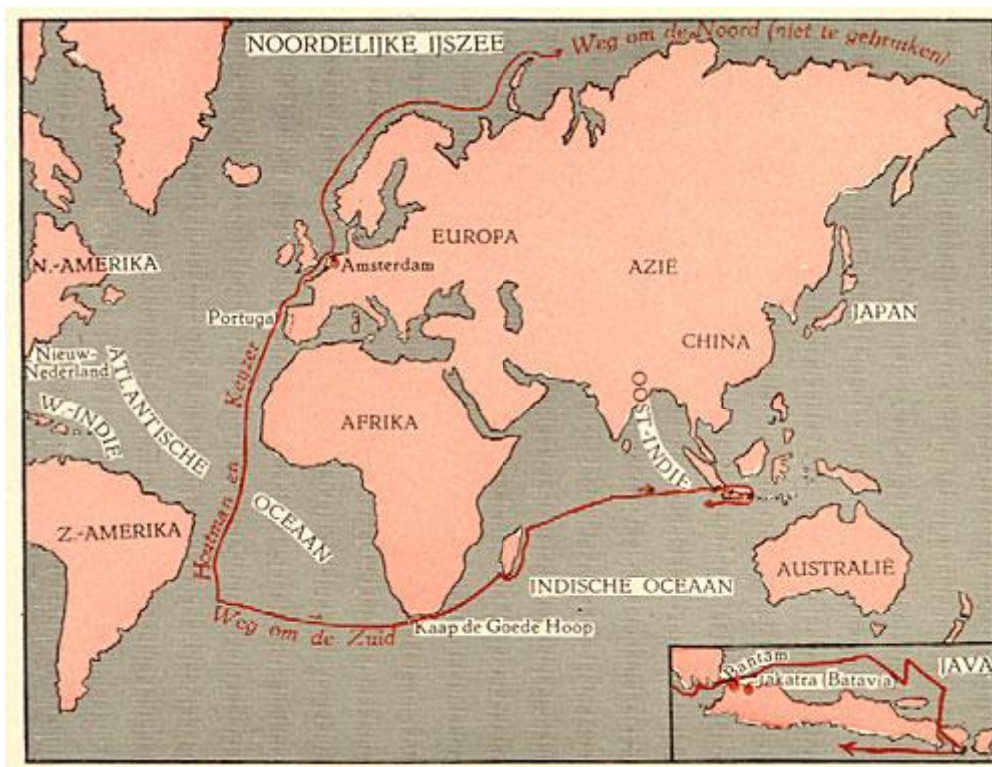
In 1809 voerde Bagelaar het bevel over de korvet de Javaan. Op zijn verzoek ging hij om gezondheidsredenen met dat zelfde schip, voorzien van een kostbare lading voor het gouvernement, op 4 juni 1810 naar het vaderland terug.

In oktober 1810 kwam hij, na op listige wijze een confrontatie met de Engelsen in de Golf van Biskaje te hebben ontlopen, in Bordeaux aan. Wegens zijn gezondheidstoestand ging hij over

land naar het vaderland terug. In het einde van het jaar kwam hij bij zijn moeder in Eindhoven terug.

Bij de opstand in 1813 vertoefde hij te Delft. In 1818 assisteerde hij van den Bosch bij de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid en liet hij voor de kolonie Frederiksoord een klok gieten.

(Bron: o.a. van der Aa, Nieuw Biografisch Woordenboek, deel IV).

Het moment waarop Wange bij Bagelaar in dienst kwam is moeilijk te bepalen. Toch zijn er wel enkele tijdstippen aan te geven waarop dit mogelijk is gebeurd. Gezien de leeftijd van Wange en het feit dat Bagelaar aanvankelijk voortdurend voor kortere periode in de Indische archipel voer, ligt het niet voor de hand dat dit zich voor 1808 heeft voorgedaan. Op basis van voornoemde geschiedschrijving zou het moment waarop Bagelaar voor een langere periode in Batavia vertoefde het meest voor de hand liggen. Wange was toen 10 jaar oud en het kwam destijds wel vaker voor dat kinderen in die leeftijd als scheepsjongen fungeerden.

Het blijft onduidelijk wanneer, op welke wijze en met wie Wange van Bali naar Java is vertrokken. Het blijft aannemelijk dat hij in Kuta op Bali als een van de vele slaven is verscheept naar Java. Op Java is hij vervolgens weer als slaaf verkocht en tenslotte door Jan Hendrik Bagelaar gekocht.

Een bron voor een nader onderzoek zouden nog de scheepsmonsterrollen kunnen zijn. In het Rijksarchief zijn er hier veel van bewaard en omdat de meeste schepen waarop Bagelaar heeft gevaren bekend zijn, zou dat mogelijk een aanduiding kunnen zijn voor de aanwezigheid van

Wange op een van die schepen. We dienen hierbij wel rekening te houden met het feit dat in veel gevallen alleen de gegevens van de Europeanen in deze registers werden vermeld en dat inlanders minder vaak werden genoemd, of het moest zo zijn dat zij een belangrijke functie aan boord uitoefenden.

Bagelaar verlaat wegens ziekte in Bordeaux de Javaan op 31 november 1810 en reist over land verder, eind 1810 komt Bagelaar weer in Nederland aan. Het is niet bekend of Wange hem heeft vergezeld van zijn reis van Bordeaux naar Nederland of dat hij aan boord is gebleven. Het bevel over de Javaan werd overgenomen door de stuurman W.A.Geesteranus.

Van Wange is in de periode van 1811 tot 1818 niet veel bekend. Het is onduidelijk of hij nog bij Bagelaar in dienst is gebleven toen zij eenmaal in Nederland waren aangekomen. Tot op heden zijn we voor het eerst weer iets van Wange in de archieven tegengekomen in 1818. Op 27 december 1818 wordt hij in de Nieuwe Kerk te Delft gedoopt. Het is aannemelijk dat hij direct bij aankomst in Nederland in dienst is getreden bij de koopman Jacobus van der Chijs. Jacobus was getrouwd met Anna Susanna Bagelaar, de zuster van Jan Hendrik. Jacob was een zeer vermogend man en was onder andere boterhandelaar. Dit echtpaar bezat een statige woning aan de Korte Breedsteeg te Delft (Perceel E 515 en 518 op de Kadastrale Atlas 1832 van Delft).

Jan Hendrik Bagelaar laat op 22 oktober 1826 een testament opmaken bij notaris Jacobus Vernée te Delft. Uit het feit dat in dit testament als erfgenamen slechts de dienstmeid van zijn ouders en zijn broers en zuster worden genoemd, kunnen we afleiden dat Wange geen al te grote rol meer heeft gespeeld in zijn leven.

Huwelijk van Wange en Rosella van Dort.

Wange heeft Rosella hoogstwaarschijnlijk ontmoet tijdens het uitvoeren van zijn werkzaamheden voor de familie van der Chijs. Wange was hier volgens de huwelijksakte koopmansbediende en Rosella van huisbediende.

Wange heeft wel iets aan zijn persoonlijke ontwikkeling gedaan. Zo kunnen we concluderen dat hij in ieder geval heeft leren schrijven, want op de wijze waarop hij de huwelijksakte heeft ondertekend kunnen we afleiden dat hij de schrijfkunst wel machtig was.

Het huwelijk tussen Wange en Rosella heeft vervolgens plaats op 11 juni 1828.

Uit de huwelijksakte kunnen we onder meer opmaken dat Wange wel aan zijn dienstplicht heeft voldaan. Het is echter de vraag of hij ook daadwerkelijk in militaire dienst is geweest.

Uit de passage van de huwelijksakte blijkt weliswaar "*hebbende aan zijn verplichtingen omtrent de Nationale Militie voldaan blijktens overlegd certificaat afgegeven door den Heer Gouverneur van Zuid-Holland den 24^e mei 1828*". Maar bij raadpleging van dit certificaat in de huwelijksbijlagen wordt duidelijk dat Wange "*uithoofde van beneden de maat te zijn Finaal is vrijgesteld*". (Nationale Militie, Ligting 1814, lotingsnummer 12)

De lengte van Wange was volgens het keuringsrapport: 1 el, 5 palm en 5 duim. Dit is 1.55 m. Sedert de invoering van het metrieke stelsel door Napoleon werden nog geruime tijd de oude begrippen voor meter, decimeter en centimeter gehanteerd.

Uit het huwelijk van Wange en Rosella zijn 7 kinderen geboren.

Uit de diverse aktes hebben we ook een beeld kunnen opmaken van de werkzaamheden die Wange in de loop der jaren heeft uitgeoefend. Zo was hij achtereenvolgens, koopmansbediende (1828), tuinman, huisbediende, portier kledingmagazijn (1836), sjouwer Rijkskledingmagazijn (1846), magazijnbediende (1851). In zijn overlijdensakte (1869) wordt de activiteit van Wange omschreven als gepensioneerd werkman.

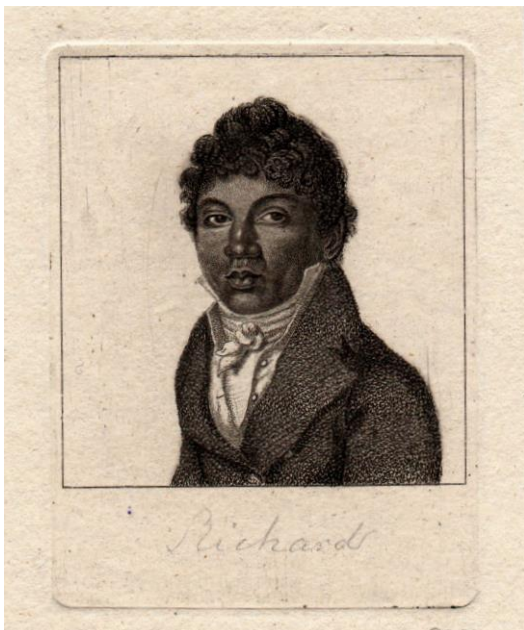
Volgens de Volkstelling van 1839 woonde het echtpaar van Bali in wijk I, nummer 507. In 1851 wordt als woonadres genoemd wijk 7, nummer 220 en in de genoemde overlijdensakte wordt het adres omschreven als aan de Houttuinen, wijk VII, nummer 199.

Kinderen:

- i. Wange Jacobus van Bali, geboren Delft 15-12-1832, overleden Delft 23-5-1899, gehuwd (1) te Delft op 30-6-1856 met Hendrina van Kan. Uit dit huwelijk werd een dochter geboren Jacoba Dorothea van Bali, 16-1-1858, overleden 22-10-1912. Wange Jacobus hertrouwde op 22-9-1897 met Catharina Maria Veer. Uit dit huwelijk werden geen kinderen geboren.
- ii. Rosella Davata van Bali, geboren Delft 16-12-1833, overleden Delft 2-7-1851.
- iii. Jacoba Johanna van Bali, geboren Delft 27-1-1835, overleden Delft 8-11-1835.
- iv. Daniel Johannes van Bali, geboren Delft 24-11-1836, overleden Delft 8-1-1850.
- v. Margaretha Gerardina van Bali, geboren Delft 10-1-1840, overleden Delft 3-5-1871, gehuwd te Delft 26-8-1863 met Kornelis Johannes van de Roer.
- vi. Petronella Sara van Bali, geboren Delft 24-9-1842, overleden te Woerden 22-5-1915, gehuwd te Delft 27-5-1868. Petronella Sara was bekend onder de roepnaam Patasari. Haar dochter Johanna Catharina Blok, geboren te Woerden op 5-6-1878 en overleden te Apeldoorn op 23-2-1963 is mijn grootmoeder en gehuwd met Theodorus Siteur.
- vii. Jacoba Johanna van Bali, geboren Delft 9-7-1845, overleden Delft 20-12-1846.

Uit het bovenstaande volgt dat er geen naamdragers van Bali meer voorkomen. Met het overlijden van Wange Jacobus van Bali in 1899 is de naam in de mannelijke lijn uitgestorven en sinds het overlijden van Petronella Sara van Bali in 1915 komt de naam in het geheel niet meer voor.

Ets van Ernst Jan Bagelaar.

In 2006 trof ik bij toeval op internet deze ets aan van Ernst Willem Jan

Bagelaar. De ets is in het bezit van F. Wilbrink (zie Het Bagelaarmuseum <http://bag.franswilbrink.nl>). Deze Ernst Willem Jan was tekenaar, etser en schilder en een broer van de ons bekende zee-officier Jan Hendrik. De originele ets heeft als titel *Richard* en heeft verder als omschrijving *Richard, jeune Javanais, domestique de Bagelaar*. De ets is voor 1821 gemaakt en heeft de afmetingen van 57 x 53 mm. Het is duidelijk dat het hier om Wange Hendrik Richard van Bali gaat. De tekening die ik in het bezit heb is duidelijk gemaakt naar voorbeeld van deze ets.

Tot zover deze eerste weergave van de levensbeschrijving van een wel heel bijzondere voorouder Wange van Bali, zoals ik die uit de gegevens die ik in der loop der jaren gedurende mijn genealogisch onderzoek naar de familienaam Siteur heb kunnen verzamelen. Ik ben er mij van bewust dat dit nog geenszins een volledig beeld geeft en ik houd mij dan ook van harte aanbevolen voor aanvullingen, correcties, etc.

Ron Siteur
December 2003
Aanvulling t/m september 2009